

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۱۵

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۱/۱۶

نوع مقاله: علمی - پژوهشی

صفحه: ۹۲-۷۵

ارزیابی و تحلیل احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری (مطالعه موردی: محله زرتشتیان کرمان)^۱

زهرا رضایی استبرق^۱، حسین ذبیحی^{۲*}، رضا احمدیان^۴

چکیده: امروزه احساس امنیت در فضاهای شهری به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های اصلی شهروندان، مدیران، نهادهای انتظامی و برنامه‌ریزان شهری تبدیل گشته که در صورت بی‌توجهی به آن، شرایط برای وقوع جرم فراهم می‌گردد به گونه‌ای که زندگی شهروندان را با خطر جدی مواجه خواهد کرد. از این رو هدف از نگارش مقاله حاضر، ارزیابی و تحلیل احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری محله زرتشتیان کرمان است. این پژوهش از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی و از نظر ماهیت و روش جزء پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی به حساب می‌آید. گردآوری داده‌ها از طریق پرسشنامه‌ای با ۴ شاخص اصلی و ۲۳ گویه از طریق مرور اسناد معتبر پژوهشی و برداشت‌های میدانی استخراج گردیده است. جامعه آماری تحقیق شهروندان محله زرتشتیان شهر کرمان می‌باشند و حجم نمونه نیز طبق فرمول کوکران به تعداد ۱۲۰ نفر از ساکنین محله مذکور جمع‌آوری و نحوه توزیع پرسشنامه، به صورت تصادفی بوده است. برای تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری فریدمن و ضریب همبستگی اسپیرمن بهره گرفته شده است. نتایج پژوهش نشان داد که بین مؤلفه‌های چهارگانه احساس امنیت شهروندان با یکدیگر ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد به نحوی که بیشترین میزان همبستگی بین مؤلفه‌های «اجتماعی - رفتاری» و «کالبدی - فضایی» با مقدار (۰/۶۵۴)؛ و کمترین میزان همبستگی بین مؤلفه‌های «نظارت» و «دسترسی» با مقدار (۰/۲۳۴) است. همچنین با نتایجی که از آزمون فریدمن به دست آمد مشخص گردید که شاخص دسترسی با مجموع میانگین ۱/۶۵ نسبت به دیگر شاخص‌های پژوهش در بدترین وضعیت قرار دارد به این معنی که این شاخص نسبت به دیگر شاخص‌های پژوهش در سطح محله زرتشتیان از اهمیت بیشتری برخوردار است. بعد از آن نیز شاخص اجتماعی - رفتاری، شاخص نظارت و در نهایت شاخص کالبدی - خدماتی قرار دارند. در پایان با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، پیشنهادهایی جهت بهبود وضعیت این شاخص‌ها در عملکرد محله زرتشتیان از جمله اصلاح و بهسازی فضاهای متروک شده، بهبود وضعیت روشنایی معابر و کوچه‌ها در شب، افزایش مشارکت شهروندان در اجرای طرح‌های شهری، بهبود وضعیت پیاده‌روها و معابر و غیره ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: احساس امنیت، فضاهای شهری، محله زرتشتیان، کرمان.

۱ این مقاله مستخرج از پایان‌نامه دکتری شهرسازی نویسنده اول با عنوان «تبیین شاخص‌ها و معیارهای مؤثر در ارتقاء امنیت بافت تاریخی شهرهای گرم و خشک (مطالعه موردی: محله زرتشتیان کرمان)» است که تحت راهنمایی و مشاوره نویسنده دوم و سوم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد امارات دبی، در حال انجام است.

۲ دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد امارات دبی، امارات.

۳ * دانشیار شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران؛ نویسنده مسئول: hosseinzabihi@hotmail.com

۴ استادیار شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران.

۱- مقدمه و بیان مسئله

فضاهای شهری جزئی از ساختار کالبدی مناطق شهری و محلی جهت فعالیت‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ... شهروندان ساکن می‌باشند. در واقع مفهوم فعالیت‌های مختلف عمومی، خصیصه اصلی فضاهای شهری است و در آن به نقش اصلی که عبارت است از فراهم آوردن و تسهیل امکاناتی درخور و متناسب برای همه افراد جامعه در راستای دستیابی همه اقشار به امکانات؛ توجه و تأکید می‌گردد. فضای شهری، با تسهیل جریان شهروندی از طریق حس تعلق انسان به محیط (فضای ساخته شده از جنبه کالبدی) و به اجتماع (از طریق تسهیل کنش‌های متقابل انسان‌ها با یکدیگر) حیات مدنی را به کالبد شهر انتقال خواهد نمود (رضوانی، ۱۳۹۵، ۶۳-۶۲). دریانی کلی فضای شهری شامل عواملی نظیر فعالیت‌های مختلف شهروندان، بناهای متنوع و دارای ارزش اقتصادی، تاریخی، اجتماعی، کالبدی و اداری هست که به صورت هماهنگ و منظم و ضمن دارا بودن ویژگی‌ها و ارزش‌های خاص زیباشناسی و بصری تشکیل می‌گردد و از ویژگی محصوریت در ابعاد کالبدی نیز برخوردار است (عبدالله زاده فرد، ۱۳۹۵، ۲۳۰). در این راستا جامعه‌شناختی و روابط اجتماعی در کامل‌ترین وجه، خود را در فضاهای شهری نشان می‌دهند و این نوع عوامل علاوه بر تأثیر پذیرفتن از فضا و عوامل کالبدی بر آن تأثیر نیز می‌گذارند؛ بنابراین می‌توان اذعان نمود که رابطه بین عوامل اجتماعی و کالبدی در فضاهای عمومی شهری، رابطه‌ای دوسویه و مستقیم است. از این رو لازم است فضاهای عمومی از قابلیت‌های اجرای فعالیت‌ها و کاربری‌های متنوع برخوردار باشد و تعاملات اجتماعی را به وجود آورند و دربرگیرنده معیارهایی همچون خوانایی (ادراک بصری و فضایی)، مقیاس انسانی، امنیت، انسان‌مداری و دارای تأسیسات و تجهیزات شهری متناسب با عملکرد فضا بوده و درنهایت از قوانین و هنجارهای رایج و موجود در جامعه تأثیر پذیرد (صمدی و همکاران، ۱۳۹۸، ۱۰۵). درعین حال باید به این امر تأکید نمود که فضاهای عمومی شهری، مکان‌هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق دارند، منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی

نیستند و در حقیقت با حضور انسان و فعالیت او معنا می‌یابند؛ اما امروزه یکی از مهم‌ترین نکاتی که طراحان و برنامه ریزان شهری در خلق، توسعه و مدیریت شهری باید به آن توجه ویژه‌ای داشته باشند، شناخت فضاها و عوامل مختلف مؤثر در کاهش امنیت و برهم خوردن نظم شهری است. احساس امنیت شهری به این معناست که شهروندان بتوانند آزادانه جابه‌جا شوند، با هم‌شهریان خود ارتباط برقرار کنند، به فعالیت‌های اجتماعی بپردازند، بدون آنکه تهدید شوند یا با خشونت و آزار و اذیت جسمی و روحی یا نابرابری جنسی مواجه شوند. احساس امنیت به معنای امنیت خاطر شهروندان از مال، جان و غیره است که خود نشانگر سازمان‌یافتگی، قانونمندی و باثبات بودن جامعه است؛ بنابراین امنیت در فضای شهری را می‌توان ثمره رابطه فرد با اجتماع و انطباق با هنجارهای همگانی دانست که افراد به‌عنوان یک نیاز اساسی در عرصه‌های شهری خواهان برخورداری از آن هستند (منتظرالحجه و همکاران، ۱۳۹۷، ۹۳-۹۴). با این حال یکی از مهم‌ترین دلایل تشکیل اجتماعات انسانی تأمین امنیت بوده است، انسان بازندگی در کنار هم نوع خود احساس آرامش و امنیت بیشتری داشته و این نیاز بشر یکی از دلایل تشکیل جمعیت‌های کوچک و بزرگ در قالب روستاها و شهرها هست. توجه به امنیت هم در شهرهای کوچک و میانه و هم در شهرهای بزرگ کشور امروزه به‌عنوان یک دغدغه مطرح است، اما واقعیت این است که هرچقدر شهر بزرگ‌تر باشد مسائل و مشکلات بیشتری دارد و تأمین امنیت ساکنان آن نیز سخت‌تر است، با این حال تجربه شهرهای بزرگی در دنیا مثل توکیو نشان می‌دهد، دستیابی به امنیت حتی در ابر شهرها نیز غیرممکن نیست. پس ایمن‌سازی فضاهای شهر باید در سطوح مختلف از بالاترین مقیاس تا خردترین مقیاس (جزئیات طراحی) مورد توجه قرار بگیرد و امنیت باید در یک مکان هم از نظر نمادین و ادراکی و هم از نظر فضایی و کالبدی تأمین شود تا یک مکان یا فضای شهری به‌عنوان فضایی امن برای شهروندان مطرح شود. به‌طورکلی موضوع ایجاد امنیت و کاهش جرم خیزی در محیط‌های شهری، یکی از مباحث بسیار مهم و بحث‌برانگیز مجامع علمی دنیا هست که لزوم توجه به ارتباط این بحث با

پاسداران از نظر کاربران فضا در احساس امنیت بیشتر از سایر موارد است.

- **عناستانی و همکاران (۱۳۹۸)**، در پژوهشی با عنوان «تحلیل اثرات برنامه‌ریزی کالبدی بر حفظ امنیت روستایان با تأکید بر امنیت اجتماعی» به بررسی اثرگذاری برنامه‌ریزی کالبدی بر امنیت ساکنین روستاهای مورد مطالعه به‌ویژه امنیت اجتماعی روستایان پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که متغیر برنامه‌ریزی کالبدی در سطح روستاهای نمونه در حد متوسط به پایین است که با توجه به نتایج آزمون T تک نمونه‌ای شاخص کیفیت ساختمان در برنامه‌ریزی‌های کالبدی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. متغیر امنیت اجتماعی نیز وضعیت متوسطی در بین روستاهای مورد مطالعه داشته است و شاخص امنیت فردی در پایین‌ترین سطح قرار دارد.

- **سبحانی و همکاران (۱۳۹۷)**، در پژوهشی با عنوان «واکاوی فضایی احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهر خرم‌آباد)» پرداختند. نتایج این پژوهش بر اساس متغیرهای اثرگذار بر مدیریت امنیت در فضاهای شهری، نشان می‌دهد که وضعیت ناپایداری بر سیستم شهر خرم‌آباد حاکم است.

- **بهرامی و همکاران (۱۳۹۶)**، در مقاله‌ای تحت عنوان «تبیین نقش شاخص‌های کالبدی در راستای ارتقای امنیت شهروندان با رویکرد CPTED (مطالعه موردی: بافت فرسوده محله زینیه اصفهان)»، به این نتیجه رسیدند که فاکتورهای کاربری اراضی و مبلمان شهری بیشترین سطح همبستگی را با امنیت محیطی محدوده زینیه داشته‌اند. همچنین شدت همبستگی بین دو متغیر «بهداشت و احساس امنیت» و «آلودگی محیطی و احساس امنیت» متوسط و در وضعیت مثبت قرار دارد.

- **صدرالسادات و همکاران (۱۳۹۵)**، در پژوهشی با عنوان «تحلیل نقش عوامل فضایی کالبدی روستایی بر میزان احساس امنیت با روش‌شناسی تحلیل تئوریک» به بررسی ادبیات نظری مربوط به نقش عوامل فضایی-کالبدی روستاها بر میزان احساس امنیت پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که

امر طراحی شهری و فضاهای قابل دفاع شهری روز بروز بیشتر احساس می‌شود. از این رو در این پژوهش تأکید روی فضاهای شهری محله زرتشتیان کرمان هست که به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر نیز است:

- ۱- آیا رابطه معناداری بین مؤلفه‌های احساس امنیت شهروندان در سطح محله زرتشتیان وجود دارد؟
- ۲- کدام‌یک از مؤلفه‌های پژوهش در سطح محله زرتشتیان، از امنیت پایین‌تری از دید شهروندان برخوردار است؟

۲- پیشینه و مبانی نظری پژوهش

امنیت از نیازهای اولیه انسان است که نحوه پاسخ‌گویی به آن تأثیر مستقیم بر نحوه توسعه و پیشرفت فردی و اجتماعی دارد. محلات ناامن شهری محل اصلی وقوع ناهنجاری‌های بزرگ اجتماعی است که ساکنین و شهروندان را همواره در معرض خطر قرار می‌دهد. در این میان وقوع جرائم شهری در محلات و سکونتگاه‌های شهری، سالانه خسارات مالی، جانی و روانی زیادی را به شهروندان و خانواده‌ها تحمیل نموده است. لذا بهره‌مندی از اصول و تجارب رویکردهای ارائه شده در راستای بهبود وضعیت محیطی همچون پیشگیری از طریق طراحی محیطی، به اصلی‌ترین راهبرد و برنامه در راستای مبارزه با جرائم مختلف شهری طرح شده است. از این رو در این پژوهش سعی گردیده به چند مورد از تحقیقاتی که اخیراً در ایران و جهان به بررسی امنیت در فضاهای شهری پرداخته شده اشاره گردد.

- **اسکندری ثانی و سفالگر (۱۴۰۱)**، در مقاله‌ای تحت عنوان «شناسایی مؤلفه‌های کالبدی مؤثر در بهبود احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری (نمونه موردی: خیابان معلم و پاسداران شهر بیرجند)» به این نتیجه دست یافتند که شدت تأثیر شاخص‌های دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، حیات شبانه، اختلاط کاربری، نورپردازی مناسب فضا، آلودگی محیطی و دسترسی‌ها و اتصالات فضا در خیابان معلم و شاخص‌های کیفیت شبکه معابر، کیفیت ساختار ابنیه، نفوذپذیری بصری، خوانایی و آلودگی محیطی در خیابان

مطالعاتی در محیط‌های کوچک احساس می‌گردد به همین منظور در این پژوهش به ارزیابی و تحلیل احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری محله زرتشتیان کرمان پرداخته شده است. در همین راستا چهار بعد کالبدی - فضایی، اجتماعی - رفتاری، نظارت و دسترسی مورد تحلیل قرار گرفت که نسبت به مطالعات دیگر از نظر ابعاد و ویژگی‌های محدودده مورد مطالعاتی متفاوت تر هست.

۲-۱- فضاهای عمومی شهری

فضای عمومی شهری عنصر اساسی ساخت شهر است که با کانون راهبردهای اجتماعی مربوط می‌شود و شکل‌دهنده رفتار و زندگی اجتماعی افراد است (صمدی و همکاران، ۱۳۹۸، ۱۰۲). فضاهای شهری دارای سه شاخص اصلی عرصه عمومی شهر هستند؛ «عمومی بودن»، «باز بودن» و «بستر تعاملات اجتماعی». فضاهای شهری فضایی را برای زندگی اجتماعی فراهم می‌نمایند؛ چنانچه مطلوبیت داشته باشند می‌توانند مکانی را برای آرامش، آسایش، تجلی استعدادها و بروز خلاقیت شهروندان فراهم کنند. چراکه انسان و محیطی که در آن زندگی می‌کند کلیتی تفکیک‌ناپذیر از یکدیگر هستند. این محیط فضا و عرصه اجرای کارکردهای اجتماعی بوده و بسیاری از تعاملات اجتماعی و همبستگی اجتماعی در آن صورت می‌پذیرد (سجودی و همکاران، ۱۴۰۰، ۳۸). همبستگی اجتماعی رابطه‌ای است که بین افراد و گروه‌ها ساخته می‌شود و می‌تواند به انواع مختلفی تقسیم گردد که شامل ظرفیت تحمل، مسئولیت‌پذیری، مشارکت دموکراتیک و احترام متقابل می‌شود. در مقیاس محلی همبستگی اجتماعی معنی متفاوتی دارد و به معنی اعتماد متقابل در بین همسایه‌ها و رابطه عمومی میان آن‌ها و احساساتی است که باعث می‌شود آن‌ها از یکدیگر کاملاً حمایت شوند (Maguire- Jack & Showalter, 2016, 31). فضاهای عمومی شهری از نظر ویژگی‌های کالبدی و کارکرد اجتماعی محیط چشمگیری برای رشد و بالندگی جامعه مدنی هستند. فضای شهری مکانی برای تعاملات، برخوردها و تبادلات اجتماعی

علاوه بر تعدیل اصول پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (CPTED) برای مناطق روستایی، می‌توان معیارهای دیگری را همچون فرم و ریخت‌شناسی فضا، کیفیت و آسایش بصری محیطی، ادراک عمومی از فضا و کیفیت عملکردی فضا را نیز در نظر گرفت.

- **کوریتیت و همکاران**^۱ (۲۰۲۱)، در پژوهشی به بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار امنیت در شهرها و کشورهای مختلف پرداختند. آن‌ها با بررسی‌های انجام داده در ۳۰ شهر عوامل اقتصادی و اجتماعی را در زمینه امنیت حائز می‌دانند و وجود فعالیت چندگانه در فضاهای عمومی و همچنین کاربری‌های شبانه را از عوامل تأثیرگذار در ایجاد امنیت بیان می‌کنند و معتقدند وجود رفتارهای اجتماعی در فضاهای شهری در بهبود امنیت محیطی کمک شایانی خواهد کرد.

- **آزودو و همکاران**^۲ (۲۰۲۱)، در تحقیقی با عنوان «احساس امنیت در فضاهای شهری» به این نتیجه رسیدند که شهروندان در مرکز بافت تاریخی شهر پورتو رضایت چندانی از امنیت شهری ندارند. بیشتر شهروندان دزدی و قاچاق مواد مخدر را به عنوان رایج‌ترین جنایات در بافت تاریخی این شهر معرفی کردند.

- **بویلاکوا و همکاران**^۳ (۲۰۱۵)، در مقاله‌ای به چگونگی ارتباط امنیت و پویایی شهری می‌پردازند و معتقدند باید رویکردی یکپارچه در زمینه حل و فصل جرائم صورت گیرد و این رویکرد سبب بهبود فضاهای شهری، افزایش کیفیت محیطی به عنوان عامل اصلی در ایجاد احساس امنیت مکان، افزایش تقویت اقتصاد محلی به عنوان عامل مؤثر در بهبود احساس امنیت شهروندان خواهد بود. همچنین عدم توجه به پوسیدگی محیط شهری را معضل اصلی و مهم در ایجاد احساس عدم امنیت ساکنان می‌دانند.

همان‌طور که از پیشینه پژوهش استنباط می‌شود بیشتر تحقیقات انجام‌شده در حوزه امنیت، در کلان‌شهرها و شهرهای بزرگ انجام گرفته است که از این رو یک خلأ

³ Bevilacqua et al

¹ Kourtit et al

² Azevedo et al

تسهیل روابط انسان‌ها با یکدیگر جای دارد. فضای شهری، با تسهیل جریان شهروندی از طریق حس تعلق انسان به محیط (فضای ساخته‌شده از جنبه کالبدی) و به اجتماع (از طریق تسهیل کنش‌های متقابل انسان‌ها با یکدیگر) حیات مدنی را به کالبد شهر انتقال خواهد نمود (رضوانی، ۱۳۹۵، ۶۳-۶۲)؛ بنابراین فضای شهری به ترکیبی اطلاق می‌شود که از فعالیت‌ها، بناهای مختلف فرهنگی، تاریخی، اجتماعی، اداری، تجاری و مانند آن و عناصر و اجزای شهری به صورتی آراسته، هماهنگ و واجد نظم و زیبایی و بالطبع با ارزش‌های بصری تشکیل می‌گردد و از نظر فیزیکی دارای بدن‌های محصورکننده هست (عبدالله زاده فرد، ۱۳۹۵، ۲۳۰). فضاهای عمومی دارای گونه‌های متنوعی نیز هست که در قالب گونه‌های اصلی و فرعی در فضاهای شهری نمود پیدا می‌کند که در (جدول شماره ۱) بدان اشاره گردیده است.

جدول ۱. گونه‌بندی فضاهای عمومی شهری (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۶، ۱۶)

میدان‌ها و خیابان‌ها	فضاهای شهری	اصلی
مساجد، امامزاده‌ها، گورستان‌ها، حسینیه‌ها و تکایا	فضاهای مذهبی	
پارک‌های درون شهری، فضاهای سبز خارج شهری و میدان‌ها ورودی، باغات و اراضی کشاورزی	فضاهای سبز	
عرصه‌هایی از شهر که در زمان‌های گوناگون و به دلایل متفاوت به‌عنوان فضای عمومی مورد استفاده قرار می‌گیرد.	فضاهای غیررسمی و بالقوه (گونه فرعی)	فرعی

خاطر شهروندان را به دنبال دارد. یکی از اولویت‌های اساسی در میان تئوری پردازان مسائل شهری توجه به امنیت شهروندان و روش‌های ارتقاء آن است؛ به‌طوری‌که امروزه امنیت، مؤلفه‌ای اساسی در توسعه پایدار انسانی به شمار می‌رود و افزایش رضایتمندی شهروندان و شکل‌گیری سرمایه اجتماعی را در ساختار شهری ممکن می‌کند. بدون ایجاد امنیت، ساختار شهری به‌صورت سیستمی از اجزا و عناصر برای سکونت شهروندان و زندگی همراه با رفاه و کرامت انسانی کارایی ندارد (شریعتی مزینانی و فروغ‌زاده، ۱۳۹۶، ۷۲). احساس امنیت پدیده‌ای روانشناختی-اجتماعی و ناشی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از اوضاع و محیط پیرامون است و افراد مختلف به صورت‌های گوناگون آن را تجربه می‌کنند. از نظر روش‌شناسی احساس امنیت

و همچنین، محلی برای انواع فعالیت‌هاست. تشویق مردم به حضور در فضاهای عمومی یا فراهم کردن امکان دسترسی برابر افراد و گروه‌ها به آن، نخستین گام برای دستیابی به عرصه عمومی است و این عرصه، تحقق جامع مدنی را تضمین می‌کند (شریعتی مزینانی و فروغ‌زاده، ۱۳۹۶، ۷۲) و به یک جامعه پایدار که محیطی عاری از ترس است، به گونه‌ای که احساس امنیت، احساسات جذابیت مکان و دل‌بستگی به آن را تقویت می‌کند، می‌رسد (Ceccato & Lukyte, 2011, 84).

فضاهای شهری، ارکان ساختار کالبدی شهر و محل فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی هستند. اصطلاح فعالیت‌های عمومی ویژگی ذاتی فضای شهری است. پس نقش اصلی فضای شهری در فراهم آوردن امکاناتی برای

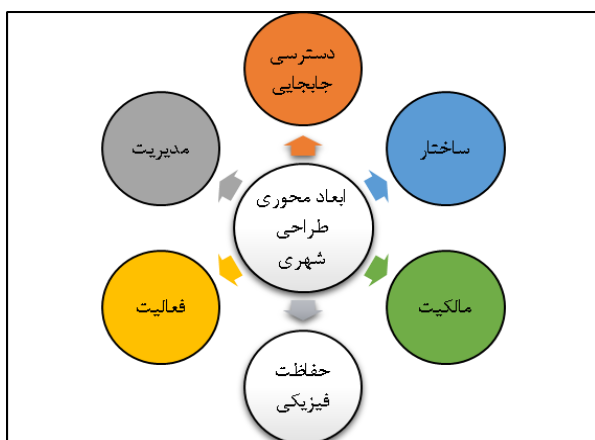
دربانی فضای عمومی، فضایی است که به همه مردم اجازه می‌دهد که به آن دسترسی داشته باشند و در آن فعالیت کنند. در این فضا فرصت آن وجود دارد که برخی مرزهای اجتماعی شکسته شوند و برخوردهای از پیش تدوین نیافته به وقوع پیوندند و افراد در یک محیط اجتماعی جدید باهم اختلاط یابند. پس فضاهای عمومی شهری، مکان‌هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق دارند، منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی نیستند و در حقیقت با حضور انسان و فعالیت او معنا می‌یابند.

۲-۲- امنیت

امنیت عمومی همه شهروندان از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت فضا است و فضای شهری امن، امنیت و آسودگی

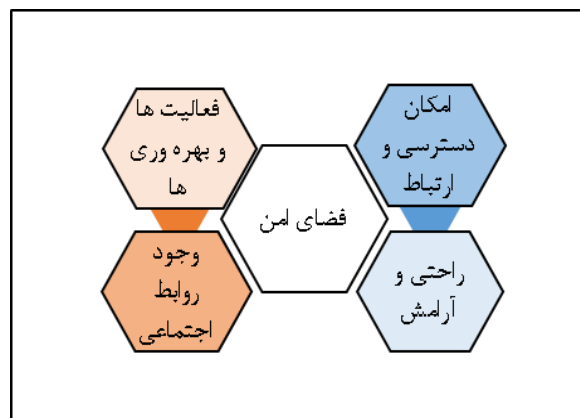
فرهنگی، امنیت کالبدی و امنیت کارکردی که در تحلیل هرکدام از این مفاهیم حوزه‌های مختلف از هم متمایز می‌شوند. احساس امنیت، تنها احساس اعتماد به خود در توانایی شخص برای مقابله با تهدیدات نیست. احساس امنیت و آسایش خاطر، اشاره به شرایطی دارد که سیستم حفاظتی جامعه در مقابل جرائم و رفتارهای آنومیک از شرایط مؤثر و کارآمدی در زمینه‌های پیشگیری از آن و برخورد مؤثر با آن برخوردار است (درخشان، ۱۳۹۵، ۱۹).

نخستین شرط زندگی سالم اجتماعی، برقراری امنیت در جامعه است. انسان همواره برای تأمین امنیت پایدار در زندگی خود در تلاش بوده است. به طوری که پس از تشکیل جوامع انسانی، تأمین امنیت یکی از انگیزه‌های مهم تشکیل قومیت‌ها بوده است. با برقراری امنیت، شهرنشینی اهمیت پیدا می‌کند، اقتصاد شکوفا می‌شود و نظام شهری به سمت نظم و رفاه پیش می‌رود و حوزه فرهنگی گرفتار سکون می‌شود (زارعی و الماسی، ۱۳۹۵، ۴۵). پس اهمیت و ضرورت امنیت، پیوند ناگسستی با زندگی انسان دارد و همواره از نیازها و ضرورت‌های پایه‌ای فرد و جامعه تلقی می‌شده است و فقدان و یا اختلال در آن، بازتاب‌ها و پیامدهای نگران‌کننده و خطرناکی به دنبال داشته و دارد. ویژگی عام برای محیط‌های ایمن و امن در (شکل شماره ۲) نشان داده شده است.

شکل ۲. ویژگی عام برای محیط‌های ایمن و امن (عباس زاده و ترمی، ۱۳۹۲، ۵)

سازه‌ای چندبعدی است و متناسب با وضعیت اجتماعی و افراد مختلف، به گونه‌های متفاوت ظهور می‌یابد و به اشکال مختلف سنجیده و اندازه‌گیری می‌شود. بنابراین، احساس امنیت با بسیاری از عناصر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه ارتباط دارد. در تحقیقی با عنوان «پروژه فضاهای عمومی^۱» در بیش از ۱۰۰۰ فضای عمومی در سراسر جهان انجام شده است و طبق آن فضاهای عمومی در محلات شهری زمانی ایجاد می‌گردد که الگوی اصلی آن چهار ویژگی مهم را داشته باشند که در (شکل شماره ۱) زیر به آن‌ها اشاره گردیده است.

شکل ۱. خصوصیات فضاهای امن، (شریعی مزینانی و فروغ زاده، ۱۳۹۶، ۷۵)

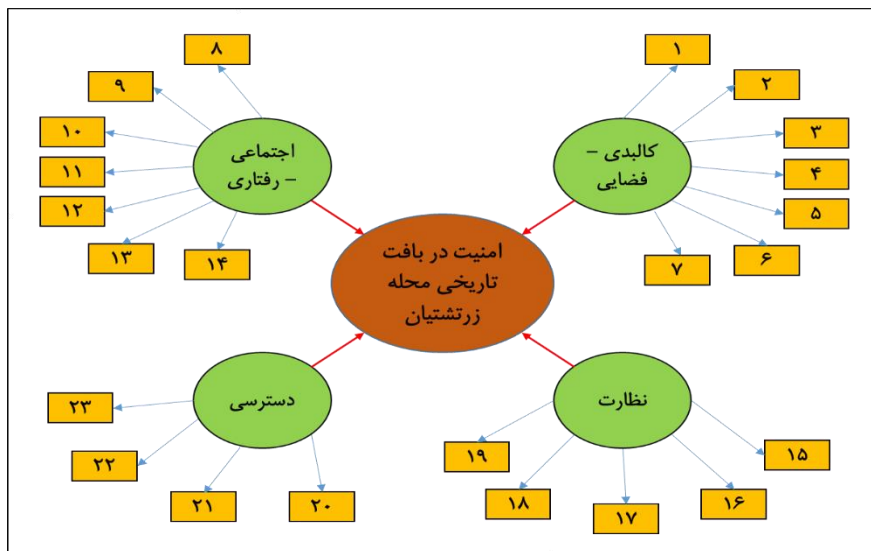
امنیت، احساس آرامش و اطمینان از عدم تعرض به جان، مال و سایر حقوق انسان است. این ارزش انحصاری، یکی از ضرورت‌های زندگی فردی و اجتماعی است. در زمان‌های گذشته، حصارهای اطراف شهرها و خندق‌های اطراف آن‌ها حریم امنیت را برای شهر و ساکنان آن ایجاد می‌کرد. به این ترتیب شهر از تعرض بیگانگان مصون می‌شد. امنیت در میان جامعه در سطوح مختلف مطرح است از فرد تا خانواده، روستا، شهر، سطح ملی و بالاخره نظام جهانی، در هر سطح موضوع امنیت به طریقی مدنظر قرار می‌گیرد. برای امنیت می‌توان چهار بعد اساسی قائل شد؛ شامل امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت فکر و امنیت جمعی. امنیت را می‌توان از لحاظ ساختاری و موضوعی تقسیم نمود از جمله امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی، امنیت اقتصادی، امنیت

^۱. Project for Public Spaces

۲-۳- امنیت شهری در فضاهای عمومی شهری

امنیت یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشری جهت رشد و توسعه است (Razaniak & Winiarczyk-Razaniak 2014, 3). امنیت در ساختار کالبدی شهری یا جلوگیری از جرائم شهری از طریق طراحی شهری نیز جدیدترین رویکرد به مقوله امنیت در ساختار شهر به حساب می‌آید که می‌بایست همراه با دیگر مؤلفه‌ها در شهر مورد ارزیابی و پژوهش قرار گیرد. فقدان احساس امنیت متمرکز و عدم گسترش کمی و کیفی آن می‌تواند چالش‌گاه توسعه پایدار و ثبات سیاسی و اقتصادی، همبستگی اجتماعی و سلامت ساختار شهر در ابعاد انسان‌شناختی در مقوله‌های اجتماعی اقتصادی و غیره به شمار آید. امنیت به‌عنوان یک حق بنیادین و پیش‌نیازی برای ابقاء و ارتقاء رفاه و سلامت مردم و یکی از ابعاد اصلی در بحث شهروندی است. امنیت یکی از نیازهای ضروری و بنیادی برای تعالی انسان تلقی می‌شود. امنیت از شاخص‌های کیفیت زندگی در شهرها هست. فقدان امنیت در فضاهای مسکونی شهری می‌تواند آسیب‌های اجتماعی جدی را ایجاد نماید. از آنجا که فضاهای شهری امروزی، یکی از عواملی است برای وقوع ناهنجاری‌های شهری و در نتیجه عدم وقوع امنیت در شهر، لذا بررسی جنبه‌های کیفی و کمی امنیت، چه از لحاظ کالبدی و چه از لحاظ اجتماعی در داخل هر یک از فضاهای شهری امری ضروری است (آذر و محمدی بیرنگ،

۱۳۹۸، ۳۰). امنیت در شهر به مفهوم رهایی از ترس و خطر و احساس دوری از هرگونه تهدید، یکی از نیازهای اصلی و اساسی انسان‌ها از آغاز زندگی بوده است. امنیت، به این معنا پیوند عمیقی با ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه دارد (عامری، ۱۴۰۰، ۲۳). وجود امنیت همواره مورد توجه برنامه ریزان و طراحان شهری بوده است. عوامل مختلفی بر احساس امنیت شهروندان تأثیرگذارند، از جمله می‌توان به عوامل فردی، سن و جنسیت اشاره کرد. از میان عوامل کالبدی می‌توان به فضاهای بدون دفاع، مقیاس فضا و نفوذپذیری فضا اشاره کرد (رضویان و آقایی، ۱۳۹۳، ۴۵). بنابراین، امنیت شهری از مهم‌ترین نیازهای بشری و دارای مراتب و ابعاد قابل تأمینی است که هر یک بر حسب نوع و موضوع و محتوای معرفت‌شناختی وابسته به آن می‌تواند ابعاد گوناگونی به خود بگیرد؛ در واقع سخن در این است که امنیت به واسطه ساخت و نوع رویکرد به حوزه اجتماع، انواع گوناگونی دارد، ولی در هر صورت با آرامش و آسایش افراد و نداشتن بیم و هراس از تهدیدهای موجود و احتمالی در جامعه ارتباط پیدا می‌کند. سطح امنیت در ابعاد مختلف آن پدیده‌ای خارج از مرزهای ملی یا جوامع نیست بلکه، عمدتاً عوامل تولید امنیت را باید در درون جوامع و در سازوکار نظام‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جست‌وجو کرد.

شکل ۳. مدل مفهومی پژوهش

۳- روش تحقیق

پژوهشنامه، کاملاً به صورت تصادفی بوده است. در قسمت بعدی، داده‌های به دست آمده از پرسش‌نامه‌ها به صورت کمی وارد نرم‌افزار SPSS شده تا صحت پرسش‌نامه طراحی شده و مقدار آلفای کرونباخ آن مورد بررسی و تأیید قرار بگیرد، لذا آلفای کرونباخ در سطح ۹۵ درصد برابر با ۰/۷۴۷ بوده و از آنجایی که این میزان بالای ۰/۷ است، بنابراین نتیجه می‌گیریم که سؤالات پرسش‌نامه از پایایی مطلوبی برخوردار هست (جدول شماره ۳).

پژوهش حاضر در زمره پژوهش‌های کاربردی جای می‌گیرد و از نظر ماهیت و روش جزء پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی به حساب می‌آید. گردآوری داده‌ها از طریق پرسشنامه‌ای با ۴ شاخص اصلی و ۲۳ گویه از طریق مرور اسناد معتبر پژوهشی و برداشت‌های میدانی استخراج گردیده است (جدول شماره ۲). جامعه آماری تحقیق شهروندان بالای ۱۵ سال محله زرتشتیان شهر کرمان می‌باشند و حجم نمونه نیز به تعداد ۱۲۰ نفر از ساکنین محله مذکور جمع‌آوری و نحوه توزیع

جدول ۲. ابعاد و مؤلفه‌های پژوهش

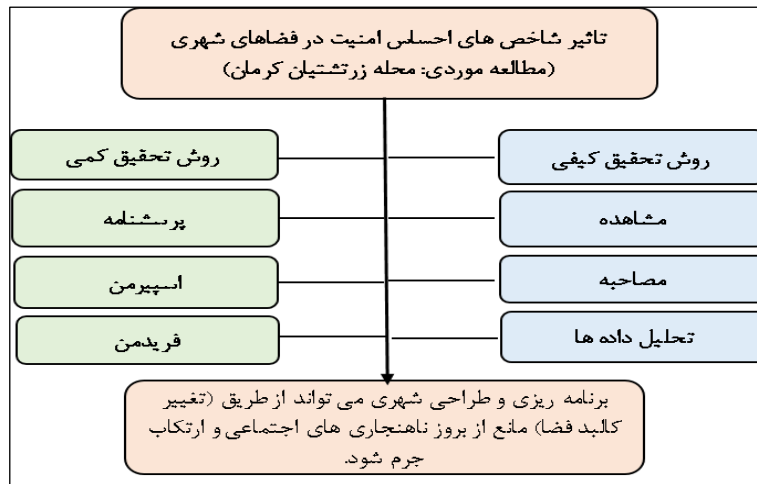
ابعاد	گویه‌ها	منابع
کالبدی - فضایی	ساختمان‌های خالی و متروکه، خلوتی کوچه‌ها و باریک بودن، نزدیکی به مکان‌های خدماتی، طراحی و چیدمان فضا، نورپردازی خیابان‌ها و کوچه‌ها، رنگ‌آمیزی بناها و ساختمان‌ها، علائم و تابلوهای راهنمایی.	(قرایی و همکاران، ۱۳۸۹)، (رضوانی و فتحی، ۱۳۹۱)، (فلاحتی، ۱۳۹۴)
اجتماعی - رفتاری	مهارت دفاع شخصی، دسته‌جمعی بیرون رفتن، وجود افراد معتاد و ولگرد، سرقت و کیف‌قاپی، فضای محله برای استفاده تمام گروه‌های سنی، مشارکت مردم در امنیت محله، دسترسی به امداد.	(فلاحتی، ۱۳۹۴)، (آراسته و همکاران، ۱۳۹۹)، (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۶)
نظارت	حضور فعال گشت پلیس، دوربین‌های نظارتی، همراه داشتن زیورآلات و اشیاء گران‌قیمت، فراوانی حیوانات مودی و سگ، ارزیابی کلی از امنیت محله.	(رضوانی و فتحی، ۱۳۹۱)، (فلاحتی، ۱۳۹۴)، (آراسته و همکاران، ۱۳۹۹)، (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۶)
دسترسی	پوشش معابر و سنگ‌فرش پیاده‌روها، دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، کیفیت راه‌ها و مسیرهای دسترسی، دسترسی به اماکن امنیتی و انتظامی.	(قرایی و همکاران، ۱۳۸۹)، (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۶)

جدول ۳. نتایج پایایی شاخص‌های پژوهش

ردیف	شاخص‌های پژوهش	مقدار آلفای کرونباخ
۱	فضایی-کالبدی	۰/۷۲
۲	اجتماعی-رفتاری	۰/۷۴
۳	نظارت	۰/۸۲
۴	دسترسی	۰/۷۹
	جمع کل	۰/۷۴۷

پیشنهادهایی هدفمند، کارساز و مؤثر حول تحقق هدف‌های پیش‌بینی شده و هدایت محدوده مطالعاتی مورد بررسی به جامعه‌ای مطلوب، سالم و مورد انتظار اقدام می‌گردد. در (شکل شماره ۴)، به صورت گام به گام نحوه انجام پژوهش نمایش داده شده است.

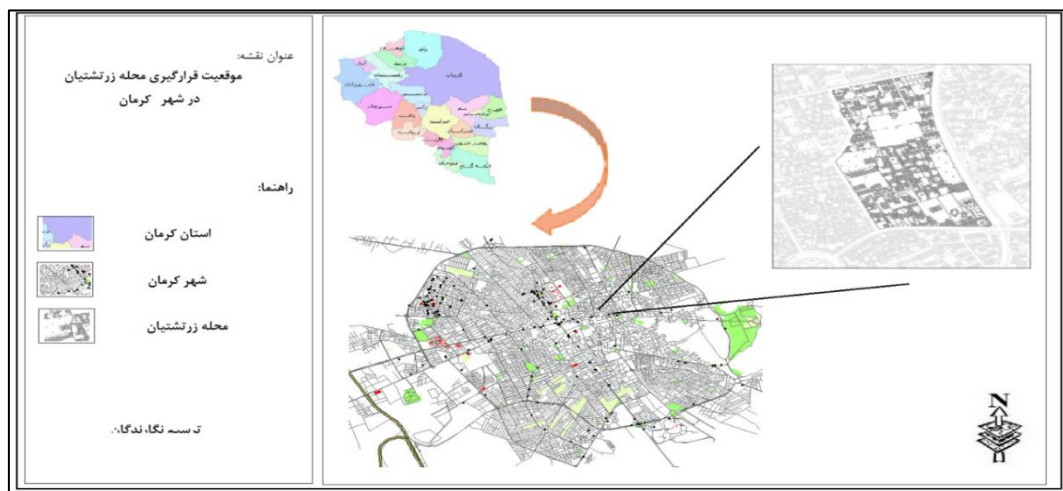
در گام بعدی به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و پاسخگویی به سؤالات پژوهش از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری ضریب همبستگی اسپیرمن و رتبه‌ای فریدمن استفاده گردیده است. پس از تجزیه و تحلیل نهایی و مشخص شدن وضعیت محدوده مطالعاتی در هر یک از شاخص‌های انتخابی، به ارائه

شکل ۴. نمایش گام به گام روش انجام پژوهش

شهر کرمان، این محله در شمال شرقی شهر قرار گرفته است و جزء منطقه یک شهرداری کرمان و بافت قدیم شهر به شمار می رود. محله مورد بررسی از شمال به خیابان شهید دادبین، جنوب خیابان شهدا، شرق انقلاب اسلامی و غرب شهید برزو آمیغی محدود شده است. (شکل شماره ۵) موقعیت قرارگیری محله زرتشتیان کرمان را نشان می دهد.

محله زرتشتیان از جمله محلات قدیمی شهر کرمان است. این محله در محدوده منطقه یک شهرداری کرمان واقع گردیده است. مرزبندی این محله با توجه به مذهب و پیشینه تاریخی محله زرتشتیان صورت گرفت. اغلب ساکنین محله به حرفه کشاورزی و بعضاً هم به بازرگانی اشتغال داشتند و در میان آنان مالکان بزرگ و بازرگانان صاحب نامی چون سروشیان، کیانیان و ... به چشم می خورد. در وضعیت کنونی

شکل ۵. موقعیت جغرافیایی محله زرتشتیان، (سازمان مسکن و شهرسازی کرمان)

محله هست و درون بافت فرصتی برای اشتغال ساکنین ایجاد نشده و وجود ندارد. اقشار اجتماعی متفاوتی در محله ساکن هستند. اگرچه در گذشته ساکنین محله زرتشتی ها بودند، اما در حال حاضر تعداد خانواده های زرتشتی ساکن محله انگشت شمار است و ساکنین اصلی و غالب محله را مسلمانان ایرانی تشکیل می دهند.

به لحاظ اقتصادی این محله چندان پویا نیست. علیرغم قرارگیری لبه جنوبی در مجاورت خیابان شهدا که به لحاظ تجاری وضع مناسبی دارد، تمامی مغازه های واقع در این لبه از محله، متروک و مخروبه شده اند و اکنون هیچ فعالیتی ندارند. اگرچه نرخ بیکاری در محله بسیار پائین است، اما نکته قابل توجه این است که محل اشتغال ساکنین اغلب در خارج

شکل ۶. شناخت محدوده مورد مطالعه

۴- بحث و یافته‌های پژوهش

در این بخش از پژوهش، ابتدا به یافته‌های توصیفی پرسش‌شوندگان پرداخته شده و سپس به تجزیه و تحلیل کمی تحقیق در راستای پاسخگویی به سؤالات پیشنهادی تحقیق و

روشن شدن وضعیت موجود محدوده مطالعاتی اقدام گردیده است.

۴-۱- یافته‌های توصیفی

توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه آماری در محله زرتشتیان به شرح (جدول شماره ۴) هست:

جدول ۴. مشخصات توصیفی جامعه آماری محله زرتشتیان

محله زرتشتیان					
جنسیت	زن	مرد	وضعیت تأهل	مجرد	متأهل
	۴۰٪	۶۰٪		۳۷٪	۶۷٪
سن	۱۵ تا ۲۰ سال	۲۱ تا ۳۰ سال	۳۱ تا ۴۰ سال	۴۱ تا ۵۰ سال	۵۱ سال و بیشتر
	۲٪	۱۷٪	۴۳٪	۱۸٪	۲۰٪
تحصیلات	سیکل	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس و بالاتر
	۱۵٪	۴۱٪	۴٪	۳۰٪	۱۰٪
مدت زمان سکونت	۱ تا ۵ سال	۶ تا ۱۰ سال	۱۱ تا ۲۰ سال	۲۱ تا ۳۰ سال	۳۱ سال و بیشتر
	۱۰٪	۳٪	۱۱٪	۳۶٪	۴۰٪
شغل	آزاد	دولتی	بیکار	بازنشسته	محصل
	۴۱٪	۷٪	۲۶٪	۶٪	۱۷٪
				خانه‌دار	۴٪

۴-۲- یافته‌های استنباطی

برای تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی و بررسی اینکه کدام یک از شاخص‌های تحقیق در محله

زرتشتیان از پایین‌ترین احساس امنیت در بین شهروندان برخوردار است از آزمون رتبه‌بندی فریدمن و برای همبستگی بین مؤلفه‌های تحقیق از آزمون اسپیرمن استفاده شده است.

ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است که نتایج آن در (جدول شماره ۵) آورده شده است.

۴-۲-۱- همبستگی بین مؤلفه‌های احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری محله زرتشتیان

جهت آزمون معناداری بین مؤلفه‌های احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری محله زرتشتیان، از آزمون

جدول ۵. بررسی همبستگی ظرفیت‌های موجود در نمونه مورد مطالعه با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن

دسترسی	نظارت	اجتماعی - رفتاری	کالبدی - فضایی	مؤلفه‌ها
۰/۲۵۲	۰/۳۹۳	۰/۶۵۴	۱/۰۰۰	ضریب همبستگی
۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	-	سطح معناداری
۰/۳۱۳	۰/۲۶۴	۱/۰۰۰	۰/۶۵۴	ضریب همبستگی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	-	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۰/۲۳۴	۱/۰۰۰	۰/۲۶۴	۰/۳۹۳	ضریب همبستگی
۰/۰۱۰	-	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۱/۰۰۰	۰/۲۳۴	۰/۳۱۳	۰/۲۵۲	ضریب همبستگی
-	۰/۰۱۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۶	سطح معناداری
تعداد نمونه: ۱۲۰ نفر				
معناداری در سطح ۱ درصد				

(۰/۶۵۴)؛ و کمترین میزان همبستگی بین مؤلفه‌های «نظارت» و «دسترسی» با مقدار (۰/۲۳۴) هست.

۴-۲-۲- رتبه‌بندی مؤلفه‌های پژوهش با استفاده از آزمون فریدمن

(جدول شماره ۶)، بیانگر میانگین رتبه‌ای هر گویه می‌باشد؛ هر چه میزان میانگین رتبه پایین‌تر باشد نشان‌دهنده اهمیت آن معیار در آن مؤلفه است.

نتایج حاصل از (جدول شماره ۵) گویای این امر است که بین مؤلفه‌های چهارگانه احساس امنیت شهروندان با یکدیگر (که شامل ابعاد کالبدی - فضایی، اجتماعی - رفتاری، نظارت و دسترسی است)، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد از این رو رابطه آن‌ها مورد تأیید قرار می‌گیرد ($P > 0/05$). بر این اساس، بیشترین میزان همبستگی بین مؤلفه‌های «اجتماعی - رفتاری» و «کالبدی - فضایی» با مقدار

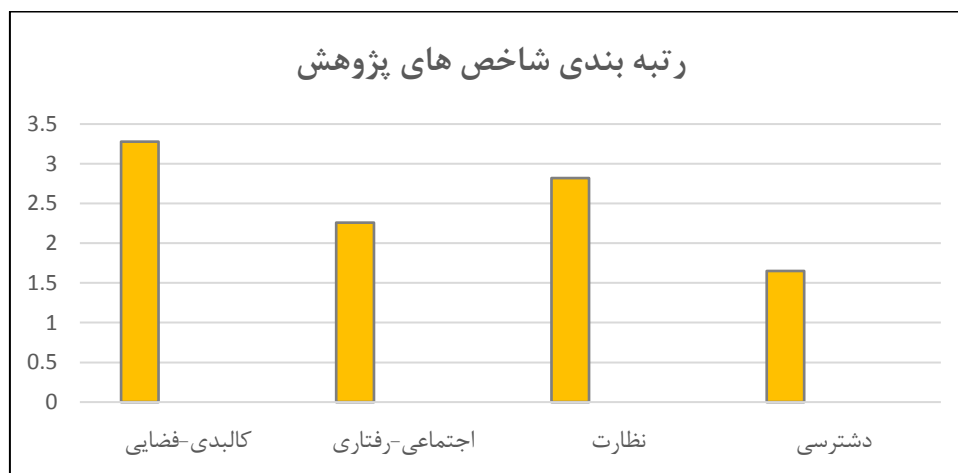
جدول ۶. نتایج آزمون فریدمن برای احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری محله زرتشتیان

مؤلفه‌ها (شاخص‌ها)	حرف اختصاری	گویه‌ها (معیارها)	میانگین	جمع
کالبدی-فضایی	Q1	میزان وجود ساختمان‌های خالی و متروکه	۳/۵۴	۳/۲۸
	Q2	میزان خلوتی کوچه‌ها و باریک بودن کوچه	۳/۵۷	
	Q3	میزان نزدیکی به مکان‌های خدماتی مانند سوپر مارکت نانوايي ...	۳/۰۹	
	Q4	نحوه‌ی طراحی و چیدمان و سکونت در این محله	۲/۸۷	
	Q5	میزان نورپردازی مناسب خیابان‌ها و کوچه‌ها	۳/۲۵	
	Q6	استفاده هماهنگ از رنگ در بناها و ساختمان‌ها	۳/۳۱	
	Q7	وجود تابلوهای راهنمایی دقیق و قابل رویت	۲/۹۷	
	Q8	داشتن مهارت دفاع شخصی	۳/۲۳	
	Q9	دسته‌جمعی بیرون رفتن	۳/۵۶	
	Q10	وجود افراد معتاد و ولگرد	۲/۹۶	

مؤلفه‌ها (شاخص‌ها)	حرف اختصاری	گویه‌ها (معیارها)	میانگین	جمع
اجتماعی-رفتاری	Q11	میزان احتمال وقوع کیف‌قاپی و سرقت موبایل و وسایل دیگر	۳/۳۴	۲/۲۶
	Q12	کیفیت استفاده تمام گروه‌های سنی از فضای محله	۱/۷۸	
	Q13	چگونگی مشارکت مردم در امنیت محله	۱/۶۶	
	Q14	میزان دسترسی به امداد در مواجهه با خطر	۱/۳۶	
نظارت	Q15	میزان حضور فعال گشت پلیس	۳/۰۷	۲/۸۲
	Q16	وجود دوربین‌های مداربسته	۳/۰۶	
	Q17	همراه داشتن اشیاء گران‌قیمت و کیف پول	۲/۸۱	
	Q18	فراوانی حیوانات موزی و سگ در محل	۲/۷۰	
	Q19	رضایت کلی از میزان امنیت محله	۱/۲۵	
دسترسی	Q20	پوشش معابر و سنگ‌فرش پیاده‌روهای محل	۱/۳۲	۱/۶۵
	Q21	میزان دسترسی به وسایل نقلیه عمومی	۲/۳۸	
	Q22	کیفیت راه‌ها و مسیرهای دسترسی مستقیم	۲/۴۱	
	Q23	رضایت از دسترسی به اماکن امنیتی و انتظامی	۱/۴۶	

به امداد در مواجهه با خطر، چگونگی مشارکت مردم در امنیت محله، کیفیت استفاده تمام گروه‌های سنی از فضای محله و وجود افراد معتاد و ولگرد)، شاخص نظارت با مجموع میانگین ۲/۸۲ (و با معیارهای رضایت کلی از میزان امنیت محله (به‌عنوان ضعیف‌ترین معیار با میانگین ۱/۲۵)، فراوانی حیوانات موزی و سگ در محل و همراه داشتن اشیاء گران‌قیمت و کیف پول) و درنهایت شاخص کالبدی - خدماتی با مجموع میانگین ۳/۲۸ (و با معیار نحوه طراحی و چیدمان و سکونت در این محله)، به ترتیب در جایگاه‌های بعدی از نظر بدترین شاخص قرار دارند. در (شکل شماره ۷) رتبه‌بندی شاخص‌های پژوهش نشان داده شده است.

بر اساس نتایج (جدول شماره ۶)، شاخص دسترسی با مجموع میانگین ۱/۶۵ نسبت به دیگر شاخص‌های پژوهش در بدترین وضعیت قرار دارد به‌طوری‌که معیارهای پوشش معابر و سنگ‌فرش پیاده‌روهای محل با میانگین ۱/۳۲، رضایت از دسترسی به اماکن امنیتی و انتظامی با میانگین ۱/۴۶، میزان دسترسی به وسایل نقلیه عمومی با میانگین ۲/۳۸ و میزان کیفیت راه‌ها و مسیرهای دسترسی مستقیم با میانگین ۲/۴۱ از پایین‌ترین امتیاز برخوردار هستند؛ درواقع نشان‌دهنده اهمیت فراوان این شاخص نسبت به دیگر شاخص‌های پژوهش در سطح محله زرتشتیان هست. بعدازآن نیز شاخص اجتماعی - رفتاری با مجموع میانگین ۲/۲۶ (و با معیارهای میزان دسترسی

شکل ۷. نمودار رتبه‌بندی شاخص‌های تحقیق

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

امنیت از دیرباز از مهم‌ترین دغدغه‌ی انسان‌ها و به‌عنوان اساسی‌ترین رکن زندگی پس از آب و غذا مطرح بوده است. گستره‌ی نیاز به امنیت وسیع‌تر از آن چیزی است که تصور می‌شود و در نبود آن امکان رشد و شکوفایی اجتماعی شدیداً محدود خواهد شد. امروزه درصد بسیاری از مردم جهان به‌ویژه در کشورهای توسعه‌یافته در شهرها زندگی می‌کنند و در جوامع درحال توسعه شهرنشینی به شکل شتابان در حال انجام است. ازدحام و شلوغی بیش‌ازحد شهرها از یک‌سو و ضرورت تأمین امنیت شهروندان از سوی دیگر ایجاب می‌کند که طراحی و برنامه‌ریزی محیط و فضاهای شهری از اصول و نظریه‌های مطرح‌شده در این زمینه جهت پیشگیری از وقوع جرائم و با تقلیل آن بهره‌جست. توجه به نیازهای اساسی شهروندان در محیط‌های شهری از جمله افزایش امنیت در فضاهای عمومی از مهم‌ترین مسائلی است که همواره مورد تأکید مدیران، برنامه‌ریزان و طراحان شهری بوده است. فعالیت‌های جاری در محیط‌های شهری و جایگزینی و تناسب آن‌ها با کالبدشان می‌تواند در بهبود شرایط محیط برای برقراری امنیت مؤثر باشد. محیط‌های شهری بنا به شرایط اجتماعی موجود یعنی نوع شکل‌گیری فضاها، کارکرد فضاها، وجود امکانات رفاهی، تراکم، آلودگی‌های زیست‌محیطی و... می‌توانند بر میزان امنیت مؤثر باشند. در این میان می‌توان معیارهایی برای تعیین اجزا و عناصر تأثیرگذار بر امنیت با توجه به شرایط زمانی-مکانی در نظر گرفت. شاخص‌های شناخت و تحلیل امنیت در پهنه شهر متفاوت است با توجه به مؤلفه‌های کالبدی عملکردی و محیطی پیدا می‌کند. در این مقاله شاخص‌های تحلیل احساس امنیت در چهار دسته کالبدی-فضایی، اجتماعی-رفتاری، نظارت و دسترسی در فضاهای شهری به‌ویژه فضاهای عمومی که در میزان افزایش و یا کاهش امنیت فضاها مؤثرند بررسی و دسته‌بندی گردید. با استناد به نتایج نوشتار پیش رو و مقایسه با سایر پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه می‌توان گفت که مطالعه حاضر تأیید کننده وجود امنیت پایین در اکثر شاخص‌های پژوهش در فضاهای شهری محله زرتشتیان شهر

کرمان است؛ بر همین اساس در این بخش به نتایج به‌دست‌آمده در این تحقیق و مقایسه با سایر تحقیقات دیگر پرداخته می‌شود.

اسکندری ثانی و سفالگر در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که شدت تأثیر اکثر شاخص‌های پژوهش از جمله دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، نورپردازی مناسب فضا، خوانایی و آلودگی محیطی، کیفیت شبکه معابر، کیفیت ساختار ابنیه و نفوذپذیری بصری در هر دو خیابان معلم و پاسداران شهر بیرجند از نظر کاربران فضا در احساس امنیت بیشتر از سایر موارد است. در مقابل در پژوهش حاضر مشخص گردید که بین مؤلفه‌های چهارگانه احساس امنیت شهروندان با یکدیگر ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد به‌نحوی که بیشترین میزان همبستگی بین مؤلفه‌های «اجتماعی - رفتاری» و «کالبدی - فضایی» با مقدار (۰/۶۵۴)؛ و کمترین میزان همبستگی بین مؤلفه‌های «نظارت» و «دسترسی» با مقدار (۰/۲۳۴) هست.

همچنین سبحانی و همکاران در پژوهشی که در شهر خرم‌آباد انجام دادند به این نتیجه دست یافتند که متغیرهای اثرگذار احساس امنیت در فضاهای شهری، در وضعیت ناپایداری در این شهر قرار دارند. از طرفی کورت و همکاران در پژوهشی که انجام دادند دریافتند که وجود فعالیت‌های چندگانه در فضاهای عمومی و همچنین کاربری‌های شبانه از جمله عوامل تأثیرگذار در ایجاد امنیت خواهد بود. در مقابل نتایج این بررسی که از آزمون رتبه‌بندی فریدمن به دست آمد مشخص گردید که شاخص دسترسی با مجموع میانگین ۱/۶۵ نسبت به دیگر شاخص‌های پژوهش در بدترین وضعیت از دید شهروندان قرار دارد به این معنی که این شاخص نسبت به دیگر شاخص‌های پژوهش در سطح محله زرتشتیان از اهمیت بیشتری برخوردار است. بعدازآن نیز شاخص اجتماعی - رفتاری، شاخص نظارت و درنهایت شاخص کالبدی - خدماتی قرار دارند. در این راستا معیارهای «کیفیت استفاده تمام گروه‌های سنی از فضای محله با میانگین ۱/۷۸»، «چگونگی مشارکت مردم در امنیت محله با میانگین ۱/۶۶»، «میزان دسترسی به امداد در مواجهه با خطر با میانگین

- جمع‌آوری بزهکاران و افراد ناسالم؛
- کنترل ورود و خروج افراد غریبه و ولگرد به داخل محله.

۵-۳- پیشنهادهای نظارتی

- افزایش نظارت نیروهای انتظامی و امنیتی با فعال‌سازی نیروهای مردمی به‌منظور ارتقاء و بهبود شرایط امنیتی محله؛
- افزایش دوربین‌های مداربسته در مکان‌های حساس محله زرتشتیان؛
- جمع‌آوری حیوانات از قبیل سگ‌ها که در کوچه‌های خلوت موجب ترس و وحشت شهروندان به‌خصوص کودکان و زنان می‌شود؛

۵-۴- پیشنهادهای دسترسی

- بهبود وضعیت پیاده‌روها و سنگ‌فرش و ایجاد موانع فیزیکی جهت عدم ورود موتورسیکلت‌سوارها به محوطه پیاده‌روها؛
- زیاد کردن عرض معابر تنگ و تاریک محله که موجب افزایش امنیت شهروندان می‌شود؛
- ایجاد سرعت‌گیر در نقاط مختلف برای کاهش سرعت خودروها و موتورسیکلت‌ها که عامل ترس و استرس در میان شهروندان هست.
- بهبود وضعیت دسترسی و آسفالت برخی کوچه‌ها و خیابان‌های محله زرتشتیان؛

۱/۳۶»، «رضایت کلی از میزان امنیت محله با میانگین ۱/۲۵»، «پوشش معابر و سنگ‌فرش پیاده‌روهای محل با میانگین ۱/۳۲» و «رضایت از دسترسی به اماکن امنیتی و انتظامی با میانگین ۱/۴۶» دارای پایین‌ترین رتبه و امتیاز هست به این معنی که این معیارها در محله زرتشتیان نیاز به توجه بیشتری از سوی مسئولین و مدیران امر در این زمینه دارد تا رضایت شهروندان را به دست آورد.

در پایان جهت دستیابی به اهداف پژوهش و بهبود وضعیت حاضر و همچنین جهت ارتقای حس امنیت و رضایت‌مندی شهروندان محله زرتشتیان از حضور در فضاهای عمومی شهری، پیشنهادهایی بر اساس چهار بعد پژوهش، به شرح زیر ارائه می‌شود:

۵-۱- پیشنهادهای کالبدی - فضایی

- اصلاح و بهسازی فضاهای متروک‌شده مانند اراضی بایر، ابنیه مخروبه و متروکه موجود؛
- بهبود وضعیت روشنایی معابر و کوچه‌ها در شب باهدف افزایش دید و ایجاد حس امنیت؛
- طراحی مبلمان شهری مناسب برای دوره‌های گفتگوهای خانوادگی؛
- تقویت و ساماندهی وضعیت سیما و منظر محله و کاهش آلودگی بصری باهدف ارتقای سطح حضور پذیری شهروندان؛

۵-۲- پیشنهادهای اجتماعی - رفتاری

- افزایش مشارکت شهروندان در اجرای طرح‌های شهری و استفاده از نظراتشان در طراحی فضاها؛

۶- منابع

- درخشان، امیر مسعود. (۱۳۹۵). نقش ویژگی‌های کالبدی در ایجاد فضاهای عمومی امن در راستای کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی با رویکرد CPTED نمونه مورد شهر ورامین (پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد). دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، ایران.
- رضوانی، علی، و فتحی، منصور. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مرتبط با احساس ناامنی در محلات شهری در ناحیه ۳ و منطقه ۱۷ شهرداری تهران، رفاه اجتماعی، ۱۲(۴۵)، ۴۵۱-۴۷۹.
- <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1022-fa.html>
- رضوانی، علیرضا. (۱۳۹۵). روح شهر؛ بازتعریفی از شهر، فضا، فضای شهری و تعیین شاخص‌های روح‌بخش. معماری سبز، ۲(۴)، ۵۵-۷۹.
- رضویان، محمدتقی، و آقایی، پرویز. (۱۳۹۳). بررسی و ارزیابی احساس امنیت اجتماعی در محله نمونه موردی: مطالعه تطبیقی محلات جماران و فاطمی، فصلنامه جغرافیایی چشم‌انداز زاگرس، ۶(۲۰)، ۴۳-۵۷.
- <https://www.sid.ir/paper/175696/fa>
- زارعی، غفار، و الماسی، فرزاد. (۱۳۹۵). تحلیلی بر ارزیابی مؤلفه‌های احساس امنیت شهروندان با تکنیک SWOT (مطالعه موردی کرمانشاه)، مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، ۲(۱)، ۴۳-۵۸.
- <https://irjournals.com/journals/political-sciences/v2-i4-1-winter95/>
- سازمان مسکن و شهرسازی کرمان. (۱۳۹۸). طرح تفصیلی شهر کرمان.
- سبحانی، نوبخت، و بیرانوندزاده، مریم، و گرامی طیبی، محسن، و صید بیگی، صادق. (۱۳۹۷). واکاوی فضایی احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهر خرم‌آباد)، مطالعات نواحی شهری، ۵(۲)، ۳۱-۴۹.
- [DOI:10.22103/JUSG.2019.1967](https://doi.org/10.22103/JUSG.2019.1967)
- آذر، علی، و محمدی بیرنگ، مهدیه. (۱۳۹۸). تحلیل احساس امنیت زنان در فضاهای عمومی با تأکید بر پارک‌های شهری، (مطالعه موردی: تبریز)، پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۱۰(۲۰)، ۲۷-۴۰.
- [DOI:10.30473/grup.2020.7076](https://doi.org/10.30473/grup.2020.7076)
- آراسته، مجتبی، و غفاری، حمید، و پور حسن‌زاده، محمدحسین. (۱۳۹۹). اولویت‌سنجی مناطق شهر اردبیل به منظور کاربست راهبردهای ارتقای امنیت شهری، دانش‌انتظامی، ۲۲(۴)، ۶۹-۹۲.
- [DOR:20.1001.1.17359252.1399.22.4.3.6](https://doi.org/10.17359/252.1399.22.4.3.6)
- اسکندری ثانی، محمد، و سفالگر، سحر. (۱۴۰۱). شناسایی مؤلفه‌های کالبدی مؤثر در بهبود احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری (نمونه موردی: خیابان معلم و پاسداران شهر بیرجند)، مطالعات فرهنگی - اجتماعی خراسان، ۱۶(۴)، ۴۰-۷.
- [DOI:10.22034/fakh.2022.322520.1529](https://doi.org/10.22034/fakh.2022.322520.1529)
- بهرامی، فریبا، و مستوفی‌الممالکی، رضا، و سرائی، محمدحسین. (۱۳۹۶). تبیین نقش شاخص‌های کالبدی در راستای ارتقای امنیت شهروندان با رویکرد (C.P.T.E.D) (نمونه موردی: بافت فرسوده محله زینیه اصفهان). جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۴(۱)، ۲۱-۱.
- [DOI:10.22067/gusd.v4i1.25811](https://doi.org/10.22067/gusd.v4i1.25811)
- پوراحمد، احمد، و آروین، محمود، و رحیم‌پور، نگار. (۱۳۹۶). ارزیابی احساس امنیت زنان در فضاهای شهری (مطالعه موردی: منطقه یک شهر اهواز)، مطالعات شهری، ۶(۲۳)، ۵۳-۶۸.
- حبیبی، سید محسن، و عرفانی، جواد، و نوید پور، محمدرضا. (۱۳۹۶). شکل‌گیری و دگرگونی مفهوم فضای عمومی در سکونتگاه‌های خودانگیزخته پیرامونی کلان‌شهر تهران (نمونه موردی: اسلامشهر)، اندیشه معماری، ۱(۱)، ۲۳-۱.

ارگ کریم‌خان، شهر شیراز، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۹(۱)، ۲۴۲-۲۲۵.

[DOR: 20.1001.1.66972251.1395.9.1.13.0](https://doi.org/10.1001.1.66972251.1395.9.1.13.0)

• عنابستانی، علی‌اکبر، جوان‌شیری، مهدی، و احمدی، سودابه. (۱۳۹۸). تحلیل اثرات برنامه‌ریزی کالبدی بر حفظ امنیت روستاییان با تأکید بر امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: شهرستان مشهد)، برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۴(۲)، ۱۱-۲۹.

[DOI:10.30473/psp.2019.6064](https://doi.org/10.30473/psp.2019.6064)

• فلاحی، لیلا. (۱۳۹۴). ساختار فضایی شهر و احساس امنیت در بین زنان (مطالعه موردی: ورودی مترو تجریش و پایانه جنوب تهران)، مطالعات شهر ایرانی/اسلامی، ۵(۲)، ۶۱-۷۳.

• قزایی، فریبا، رادجهانبانی، نفیسه، و رشیدپور، نازیلا. (۱۳۸۹). بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری (مطالعه موردی: مناطق ۲ و ۱۱ تهران)، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۳(۴)، ۱۷-۳۲.

http://www.armanshahrjournal.com/article_32639.html

• منتظرالحجه، مهدی، شریف‌نژاد، مجتبی، و رجبی، مریم. (۱۳۹۷). سنجش عوامل کالبدی مؤثر بر حس امنیت در فضاهای شهری از دیدگاه سالمندان (مورد پژوهی: میدان خان یزد). معماری و شهرسازی ایران، ۹(۱۵)، ۹۱-۱۰۵.

[DOI:10.30475/isau.2018.68582](https://doi.org/10.30475/isau.2018.68582)

- Azevedo, V. & Sani, A. & Nunes, L. & Paulo, D. (2021). Do you feel safe in the Urban Space? From perceptions to Associated Variables. *Anuario de Psicologia juridical*, 31, 75-84.
- Bevilacqua, C. & Trillo, C. & Pizzimenti, P. & Maione, C. (2015). Urban form and Urban Security: Insights from a Southern Italian Neighbourhood. *Conference: Proceedings Ghent Belgium*.
- Ceccato, V. & Lukyte, N. (2011). Safety and sustainability in a city in transition: the

• سجودی، مریم، و حاتمی‌نژاد، حسین، و قربانی، رامین. (۱۴۰۰). بررسی میزان امنیت محیطی با تأکید بر رویکرد CPTED (مطالعه موردی محله فرهنگ شهر رشت)، مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۲(۲)، ۶۰-۳۱.

[DOI:10.22124/GSCAJ.2021.19653.1080](https://doi.org/10.22124/GSCAJ.2021.19653.1080)

• شریعتی‌مزنانی، سعید، و فروغزاده، سیمین. (۱۳۹۶). فضاهای عمومی و امنیت زنان در شهر مشهد، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، ۱۶(۱۹)، ۷۱-۹۰.

[DOI:10.22108/SSOSS.2018.100985.1007](https://doi.org/10.22108/SSOSS.2018.100985.1007)

• صدرالسادات، آیدا، و سجاسی‌قیداری، حمدالله، و عنابستانی، علی‌اکبر. (۱۳۹۵). تحلیل نقش عوامل فضایی - کالبدی روستایی بر میزان احساس امنیت، همایش ملی رویکردهای نوین در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار منطقه‌ای، مرودشت.

• صمدی، علی، و موسوی، سید یعقوب، و ازکیا، مصطفی. (۱۳۹۸). تحلیل جامعه‌شناختی-کالبدی فضاهای عمومی شهری مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران. شهر پایدار، ۲(۴)، ۱۱۴-۱۰۱.

[DOI: 10.22034/JSC.2019.202647.1130](https://doi.org/10.22034/JSC.2019.202647.1130)

• عامری، محمدعلی. (۱۴۰۰). مؤلفه‌های مؤثر بر پیشگیری از جرائم و تأمین امنیت شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۵ شهر تهران)، شهر پایدار، ۴(۳)، ۳۹-۱۹.

• عباس‌زاده، شهاب و تمزی، سودا. (۱۳۹۲). بررسی و تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار بر بهبود کیفیات فضایی پیاده‌راه‌ها به منظور افزایش سطح تعاملات اجتماعی، مطالعه موردی محورهای تربیت و ولیعصر تبریز، مطالعات شهری، ۱(۴)، ۹۵-۱۰۴.

• عبدالله‌زاده فرد، علیرضا. (۱۳۹۵). ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهری راهبردی در شکل‌گیری همبستگی اجتماعی (نمونه موردی: محوطه پیرامونی

- Maguire-Jack, K. & Showalter, K. (2016). The protective effect of neighborhood social cohesion in child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 52, 29–37.

[DOI:10.1016/j.chiabu.2015.12.011](https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.12.011)

- Marzbali, M. H. & Abdullah, A. & Razak, N. A. & Tilaki, M. J. M. (2012). Validating crime prevention through environmental design construct through checklist using structural equation modelling. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 40 (2), 82-99.

[DOI:10.1016/j.ijlcrj.2011.08.005](https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2011.08.005)

- Razaniak, P. & Winiarczyk-Razaniak A. (2014). Influence of the Social Security level on Population Migration in Poland. *Social and Behavioral science*, 12, 2-12.
- Sakip, S. R. M. & Abdullah, A. (2012). Measuring crime prevention through environmental design in a gated residential area: A pilot survey. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 42, 340-349.

[DOI:10.1016/j.sbspro.2012.04.198](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.04.198)

case of Vilnius, Lithuania. *Cities*, 28 (1), 83-94.

[DOI:10.1016/j.cities.2010.10.001](https://doi.org/10.1016/j.cities.2010.10.001)

- Clancey, G. & Lee, M. & Fisher, D. (2012). Crime prevention through environmental design (CPTED) and the New South Wales crime risk assessment guidelines: A critical review. *Crime Prevention & Community Safety*, 14(1), 1-15.

[DOI:10.1080/07293682.2015.1118392](https://doi.org/10.1080/07293682.2015.1118392)

- Cozens, P. M. (2011). Urban planning and environmental criminology: Towards a new perspective for safer cities. *Planning Practice and Research*, 26(4), 481-508.

[DOI: 10.1080/02697459.2011.582357](https://doi.org/10.1080/02697459.2011.582357)

- Kourtit, K. & Pele, M. M. M. & Nijkamp, P., & Pele, D. T. (2021). Safe cities in the new urban world: A comparative cluster dynamics analysis through machine learning. *Sustainable Cities and Society*, 66.

[DOI:10.1016/j.scs.2020.102665](https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102665)

Received: 06/11/2022

Accepted: 05/02/2023

Evaluation and Analysis of Citizens' Sense of Security in Urban Spaces (Case study: Zartoshtian neighborhood of Kerman)¹

Zahra Rezahi Stebregh², Hossein Zabihi^{3*}, Reza Ahmadian⁴

Abstract: Nowadays, the sense of security in urban spaces has become one of the most important concerns of citizens, managers, law enforcement agencies and urban planners, and if it is ignored, the conditions for crime will be created in such a way that the lives of citizens will be in serious danger. Therefore, the purpose of writing this article is to evaluate and analyze the sense of security of citizens in the urban spaces of Zoroastrian neighborhood of Kerman. This research is part of applied research in terms of its purpose and descriptive-analytical research in terms of its nature and method. Data collection has been obtained through a questionnaire with 4 main indicators and 23 items through the review of valid research documents and field impressions. The statistical population of the research is the citizens of Zoroastrian neighborhood of Kerman city, and the sample size was collected according to Cochran's formula to the number of 120 residents of the said neighborhood and the distribution of the questionnaire was random. SPSS software and Friedman's statistical tests and Spearman's correlation coefficient were used to analyze the findings from the field studies. The results of the research showed that there is a positive and significant relationship between the four components of citizens' sense of security, so that the highest correlation between "social-behavioral" and "physical-spatial" components with a value of (0.645); And the lowest correlation between "monitoring" and "access" components is with the value (0.234). Also, with the results obtained from the Friedman test, it was found that the access index with a total average of 1/65 is in the worst condition compared to other research indices, which means that this index is more important than other research indices at the Zoroastrian neighborhood level. After that, there are the social-behavioral index, the monitoring index and finally the physical-service index. In the end, according to the results of this research, there are suggestions to improve the status of these indicators in the performance of the Zoroastrian neighborhood, including the improvement and improvement of abandoned spaces, improving the lighting conditions of roads and alleys at night, increasing the participation of citizens in the implementation of urban plans, improving the condition of sidewalks and Passages etc, are provided.

Keywords: Feeling of Security, Urban Spaces, Zartoshtian Neighborhood, Kerman.

¹ This article is extracted from the urban planning doctoral thesis of the first author with the title "Explanation of the effective indicators and criteria in improving the security of the historical context of hot and dry cities (case study: Zartoshtian neighborhood of Kerman)" which was under the guidance and advice of the second and third authors at Azad University. Islamic unit of the Emirates of Dubai is in progress.

² Urbanism PhD student, Department of Architecture and Urbanism, Islamic Azad University, Emirates Branch, Dubai, UAE.

^{3*} Associate Professor of Urban Planning Department, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran; Corresponding Author author, [Email: hosseinzabihi@hotmail.com](mailto:hosseinzabihi@hotmail.com)

⁴ Assistant Professor of Urban Planning Department, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.